

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Чурніта Т.В.,

*ад'юнкт кафедри цивільного права
Національної академії внутрішніх справ
України, м. Київ*

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА АВТОРА ТВОРУ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Інститут авторського права є одним з найбільш важливих інститутів цивільно-правової науки. Охороняючи духовні цінності нашого народу, він створює правові підстави регулювання суспільних відносин, які виникають в процесі творчої діяльності людей. Твори літератури, науки та мистецтва - ось загальний перелік об'єктів його охорони; більш детально він розглянутий у ст. 8 Закону України про авторське право та суміжні права від 23 грудня 1993 року в редакції від 14 липня 2001 року (далі Закон).

Серед об'єктів цивільно-правової охорони особливе місце належить творам образотворчого мистецтва, особливістю останніх є те, що для них не існує “мовного бар'єру” – вони однаково зрозумілі всім людям, які говорять на різних мовах.

Отже, інститут авторського права виступає важливим фактором, який сприяє найбільш повному та всебічному розвитку образотворчого мистецтва, бо складається з сукупності правових норм, які забезпечують регулювання суспільних відносин, що виникають в процесі створення, використання та охорони творів літератури, науки та мистецтва.

Для забезпечення найбільш успішного розвитку творчої діяльності в Україні авторське право закріплює за авторами творів образотворчого мистецтва, як і за будь-якими іншими суб'єктами авторського права, ряд повноважень. Їх вичерпний перелік надається у ст.ст. 14, 15 Закону. Умовно авторські права поділяються на дві групи: особисті немайнові права та майнові права автора.

Розглянемо особисті немайнові права автора: вони охороняються не лише Законом, але і положеннями Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів від 9 вересня 1886 року у редакції 1971 року. За думкою окремих юристів, елементи охорони немайнових прав автора містяться і у Всесвітній конвенції про авторське право 1952 року.

Згідно з ст. 14 Закону України автору належать такі особисті немайнові права:

- 1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо;
- 2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом;
- 3) вибирати псевдонім, зазначати і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого публічного використання;
- 4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі і репутації автора;

Право авторства (п.1) полягає в тому, що тільки справжній творець вправі називати себе автором твору, а всі інші особи, що використовують твір, зобов'язані зазначати його ім'я. Зазначення імені автора при використанні твору обов'язкове в усіх випадках за одним винятком:

якщо твір образотворчого мистецтва використовується у промисловості. У цьому випадку ім'я автора не згадується з суто технічних причин: твір має дуже лаконічну форму свого втілення, при якій звернення уваги на ім'я автора відволікає від промислового виробу або знижує художню чи комерційну цінність виробу¹.

Проблематичним є вирішення питання про право авторства на назву твору. З цієї точки зору заслуговує на увагу ст. 5 Закону Франції 1957 року "Про літературну та художню власність", згідно з якою, якщо назва художнього твору має оригінальний характер, то ця назва охороняється як сам твір. Тобто, якщо за аналогією застосовувати норми законодавства Франції, можна прийти до висновку, що якщо твір образотворчого мистецтва має оригінальну назву, то і вона підпадає під цивільно-правову охорону разом з останнім.

Але деякі назви творів є досить банальними і можуть складатися із розповсюдженого чоловічого чи жіночого імені, або з таких слів, як мужність, кохання, ліс, матір тощо. В таких випадках заборона використання в нових творах односкладних назв, які раніше зустрічалися, була б не виправданою. Тобто, для того, щоб практично захистити право авторства на назву твору, необхідно в Законі додатково вказати, що при використанні неоригінальної банальної назви необхідно обов'язково зазначити ім'я чи псевдонім автора твору.

Право автора на ім'я (п.2,3) дає можливість випустити свій твір під власним іменем, умовним (псевдонімом) або взагалі без зазначення імені (анонімно).

Ім'я автора – це сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по-батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

У більшості випадків автор видає свої твори під власним іменем, вказуючи своє прізвище та ініціали.

Виступаючи під псевдонімом, автор використовує умовне ім'я. Проявом права на псевдонім також необхідно вважати випуск твору лише з ініціалами або коли прізвище вказане не повністю, бо такі позначення мають на меті приховати справжнє ім'я автора. Мотиви обрання певного псевдоніма ролі не грають, автор може мати один чи декілька псевдонімів. Але законодавчо не вирішено питання щодо можливості застосування неблагозвучного псевдоніму чи псевдоніму, який вводить в оману (співпадає з ім'ям відомої особи чи з іншим псевдонімом). Якщо звернутися до законодавства інших країн з метою вирішення цього питання, можна побачити, що, наприклад, згідно з ст. 50 Закону Швеції "Про авторське право на літературні та художні твори 1960 року літературний чи художній твір не може ставати доступним публіці під псевдонімом чи підписом, якщо його автор легко був би спутаний з іншим автором раніше опублікованого твору².

Якщо твір вийшов у світ під псевдонімом чи анонімно, автор має право в будь-який момент розкрити псевдонім чи анонім.

Іноді твір видається лише з підписом (автографом) автора. Підпис автора не вважається псевдонімом, оскільки його приналежність певній особі можна визначити за допомогою почеркознавчої експертизи, крім того підпис закріплений у паспорті та не призначений для приховування особи автора. Підпис також не слід вважати випуском твору у світ під власним іменем, бо прізвище та ініціали не завжди є розбірливими чи не вказані повністю. Тому в зміст права авторства треба включати і право автора ставити підпис під своїм твором.

Право на вибір способу зазначення імені, а також на розкриття псевдоніма або аноніма є особистим правом автора. Лише у випадку, коли автор в своєму творі порушив чийсь права, на вимогу слідчих органів або суду видавництва, редакція газети чи театр, яким відоме справжнє ім'я автора, можуть розкрити його псевдонім або анонім. Право обирати ім'я належить самому автору,

тому у випадку опублікування твору без урахування бажання автора без згадування його ім'я, він має право вимагати в судовому порядку доведення до суспільства інформації про належність йому опублікованого твору. Наприклад, на практиці можна зустріти такі позови: “Учпедгіз” випустив книгу “Кола Брюньон” з малюнками художника К., але без зазначення його ім'я. За позовом автора суд Куйбишевського району м. Москви своїм рішенням зобов'язав видавництво опублікувати оголошення про те, що малюнки, розміщені у книзі, є репродукціями з робіт К.

Право на недоторканість твору (п.4) означає, що при виданні, публічному виконанні або будь-якому іншому використанні твору забороняється без дозволу автора та його правонаступників вносити будь-які зміни, перекручення, спотворення як самого твору, так і його назви, позначення імені автора. Не допускається також без дозволу автора супроводжувати твір при його виданні ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями і будь-якими іншими поясненнями, доповнювати або скорочувати твір³.

Особливе питання виникає щодо охорони недоторканості творів образотворчого мистецтва після переходу їх у власність до третіх осіб. Ці об'єкти не захищені від внесення змін, доповнень, пошкодження тощо. Наприклад, австрійський підприємець Дж. Нельсон купив картину Пікасо “Три жінки”, розрізав її на 500 шматочків та продав їх бажаним по 135 доларів (кожний шматочок має порядковий номер та підтвердження на зворотному боці, що це “оригінальний” твір).

Інтерес автора у цілісності свого твору частково гарантується наявністю у нього права доступу з метою відтворення твору образотворчого мистецтва (ст. 26 Закону). Але це не вирішує конфлікту між інтересами автора та власника твору. У юридичній літературі пропонується враховувати кілька факторів для обґрунтування принципів захисту зацікавлених осіб у цьому випадку. По-перше, необхідно аналізувати причини, на підставі яких власник знищує твір. Якщо встановлено, що він вчинив так виключно з наміром завадити автору в здійсненні його немайнового права, то автор вправі вимагати захисту. По-друге, необхідно брати до уваги характер даного твору. Якщо твір має утилітарне значення, то власник має право знищити твір після того, як він відіграв свою роль. По-третє, треба враховувати, чи був даний твір призначений для встановлення в громадському місці чи на території, яка належить приватній особі. Якщо твір пропонувався для публічного сповіщення, то пріоритет у захисті належить автору, а якщо твір встановлювався у місці, яке належить приватній особі, то пріоритет у захисті повинен надаватися власнику.

Практиці відомий такий випадок: картина художника Д. Самсе “Егір з доньками” була (без зміни підпису автора) частково перероблена іншою особою та названа “Народження Венери”. Один продавець картин запропонував цю картину самому художнику, але той відмовився її купити та зауважив, що це викривлення оригіналу. Коли ж продавець хотів забрати картину, художник порізав її ножем. Верховний суд постановив, що художник мав право претендувати на те, щоб шляхом знищення картини вилучити її з подальшого обороту.

В Україні контроль за дотриманням вимог щодо недоторканості твору здійснює Державний департамент інтелектуальної власності.

У редакції Закону від 23 грудня 1993 року до переліку особистих немайнових прав автора законодавцем включалося також право автора на оприлюднення твору; у зв'язку зі змінами до Закону від 14 липня 2001 року дане право було виключено з вищенаведеного переліку.

Виключивши з Закону право на оприлюднення твору, законодавець доповнив статтю 14 положенням наступного змісту: особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам. Закріпивши, таким чином, невідчужуваність особистих немайнових прав автора у статті 14 Закону, законодавець в той же час виключив аналогічне положення зі

старої редакції статті 31, яка у зв'язку з цим отримала нову назву – “Передача (відчуження) майнових прав суб'єкта авторського права”, тобто навіть виходячи із назви статті, можна зробити висновок, що мова про відчуження особистих немайнових прав не може йти.

Таким чином, з урахуванням вищевикладеного можна прийти до висновку, що:

1) автори творів образотворчого мистецтва, як і будь-які інші, наділені особистими немайними правами автора (правом авторства, правом автора на ім'я, правом на недоторканість твору), які підлягають цивільно-правовій охороні;

2) особисті немайнові права автора законодавчо закріплені у Законі України про авторське право та суміжні права, Бернській конвенції про охорону літературних та художніх творів, Законі України про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів і є невідчужуваними правами автора;

3) охорона особистих немайнових прав автора здійснюється в судовому порядку шляхом подання позову до відповідних органів;

4) спірні питання щодо охорони особистих немайнових прав автора та власника твору вирішуються з урахуванням практики застосування судами України та іноземних держав законодавства з питань авторського права.

Література

1. *Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 року зі змінами на 2001 рік // ВВР, 1994 – №13 – Ст. 64.*

2. *Никитина М.Н. Авторское право на произведения науки, литературы, искусства. – Казань, 1972.*

¹ Підпригора О.А., Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності України. – К.: Юрінком Інтер, 1998.

² Мамина М.Н. Личные неимущественные права граждан. Понятие, осуществление, защита. – М., 2001.

³ Ихсанов У.К. Права авторов произведений изобразительного искусства. – М.: Юр. лит., 1966.

*Благодір С.А.,
аспірант кафедри цивільного права
Інституту економіки та права “КРОК”,
м. Київ*

ОХОРОНА АВТОРСЬКОГО І СУМІЖНИХ ПРАВ ВІНФОРМАЦІЙНІЙ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Однією з найбільш суттєвих ознак останнього десятиріччя є стрімкий розвиток Інтернету. З кожним роком все більша кількість як компаній, так і окремих користувачів переконувалась у зручності практично миттєвої передачі пошти, новин та іншої інформації на будь-які відстані незалежно від кордонів та територіальної юрисдикції. Якщо у 1995 р. у світі нараховувалось 35 млн. користувачів Інтернету, то за прогнозами експертів до 2003 року їх кількість складатиме 350 млн.

Разом з тим, таке збільшення використання Інтернету та розвиток інформаційних технологій трансформували ринок творів та інших об'єктів, що охороняються авторським правом. Можливості їх “збуту” авторами та іншими праволодільцями і “придбання” користувачами непропорційно зросли. Водночас з'явилися невідомі раніше загрози правопорушень і